

Andrzej Matczak, Anna Małgorzata Niżnik

**ORGANIZACJA TERYTORIALNA
PRZYSZŁEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO
(WYNIKI BADAŃ PRZEPROWADZONYCH W SZEŚCIU GMINACH
REJONU SIERADZKIEGO)***

Wyniki badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród 600 osób oraz rzeczywiste powiązania ludności zamieszkującej sześć jednostek lokalnych zachodniej części województwa sieradzkiego stanowią treść artykułu. Badania podjęto w związku z przyszłymi zmianami podziału administracyjnego kraju.

W niniejszym artykule przedstawiono wyniki reprezentacyjnych badań kwestionariuszowych przeprowadzonych w lipcu 1996 r. nad percepcją przyszłych zmian podziału administracyjnego kraju wśród mieszkańców zachodniej części województwa sieradzkiego. Weryfikację w ten sposób otrzymanego obrazu opinii i deklaracji respondentów co do przynależności ich ośrodków lokalnych do przyszłych jednostek administracyjnych, wojewódzkich i powiatowych, przeprowadzono na podstawie badań rzeczywistych ciężarów ludności zamieszkującej badane jednostki lokalne w zakresie usług, obrotu towarowego i migracji**.

CHARAKTERYSTYKA RESPONDENTÓW

W badaniach uczestniczyło łącznie 600 osób, w każdej z badanych gmin po 100 osób (w tym dziesięć osób lokalnego establishmentu i 90 osób spośród pozostałych mieszkańców). Objęto nimi następujące gminy: Gosz-

---

* Wywiady i kwerendę przeprowadzili w trakcie ćwiczeń terenowych z geografii społeczno-ekonomicznej studenci II roku studiów stacjonarnych geografii w 1996 r. (T. Kos, K. Kowalczyk, M. Kowalczyk, M. Koźma, A. Krasowska, P. Krawczyk, R. Krysiak, K. Kubiak, A. Kuc, M. Kuchta, M. Lamprecht, A. Lasota, M. Lewandowska, M. Lorenczak, M. Michałus, C. Peda) pod kierunkiem A. Matczaka i A. M. Niżnik.

** Wyniki badań kwestionariuszowych opracował A. Matczak, natomiast materiały pozyskane poprzez kwerendę w szkołach i w gminnych urzędach ewidencji ludności opracowała A. M. Niżnik.

czanów, Warta, Błaszki, Wróblew, Brąszewice, Klonowa. W przebadanej populacji przeważali mężczyźni nad kobietami (odpowiednio 53,2% i 46,8%). Wśród respondentów dominowały osoby w wieku 26–45 lat, których udział wyniósł 54,3%. Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły osoby w wieku 45–65 lat, na które przypadło 25,3%. Mniejszy już udział miało najmłodsze pokolenie „dorosłych” w wieku 18–25 lat, uczestniczące w badaniu w 16,2%. Natomiast najniższy udział wzięły osoby w wieku emerytalnym (66 i więcej lat), które stanowiły 4,2% ogółu respondentów. Odchylenia w ustalonej liczebności ankietowanych w wymienionych grupach wieku w poszczególnych gminach były stosunkowo niewielkie.

Przedstawiona struktura płci i wieku zarówno w badaniach percepcyjnych dotyczących poglądów na temat planowanych zmian podziału administracyjnego kraju, jak i w badaniach rejestrujących aktualne ciężenia mieszkańców badanych gmin w zakresie usług, obrotu towarowego i migracji jest jak najbardziej prawidłowa. Pozwala ona w dostatecznym stopniu i w sposób reprezentatywny poznać zarówno opinie na temat wyobrażanych sobie ciężarów do przyszłych ośrodków administracyjnych, jak i aktualnie istniejących, rzeczywistych związków z obecnymi i potencjalnymi ośrodkami wojewódzkimi i powiatowymi.

Pod względem wykształcenia struktura ankietowanych charakteryzuje się stosunkowo dużą nadreprezentacją – jak na warunki wiejskie – osób posiadających wykształcenie wyższe (12,8%) i półwyższe (5,8%) oraz średnie (45,0%). Osoby z wymienionym poziomem wykształcenia stanowiły łącznie 63,6% respondentów. Wynikało to częściowo z założeń metodologicznych badań ankietowych, które świadomie preferowały osoby z tych poziomów wykształcenia. Pojawia się w tym zakresie pewna prawidłowość, że gminy mające swoje centra w małych miastach lub leżące w bezpośrednim sąsiedztwie większego miasta (gminy: Warta, Błaszki, Wróblew) mają wśród respondentów większy od przeciętnego udział osób z wykształceniem średnim i wyższym, natomiast gminy wiejskie i leżące peryferyjnie w stosunku do większych ośrodków miejskich (gminy: Goszczanów, Brąszewice, Klonowa) mają wśród ankietowanych mniejszy od przeciętnego dla badanego obszaru udział osób ze średnim i wyższym wykształceniem, a jednocześnie znacznie wyższy osób z wykształceniem poniżej średniego.

Taka struktura wykształcenia respondentów oparta na nadreprezentacji osób ze średnim i wyższym wykształceniem – z natury rzeczy – będących bardziej „ruchliwymi” intelektualnie i przestrzennie oraz prezentujących bardziej proreformatorskie postawy, powoduje uzyskanie bardziej optymistycznych ocen co do celowości zmian podziału administracyjnego kraju, jak i zawyża liczbę rzeczywistych kontaktów całej społeczności badanych gmin z obecnymi i potencjalnymi ośrodkami wojewódzkimi i powiatowymi.

Dość charakterystyczna jest też struktura zatrudnienia ankietowanych. Obrazuje ona zachodzące w Polsce zmiany ustrojowo-gospodarcze. Z prywatnym sektorem gospodarczym było związanych na obszarze badanych gmin 45,4% respondentów, natomiast z państwowym i spółdzielczym już tylko 34,1%. Wśród badanych bezrobotni stanowili tylko 7,8%, natomiast emeryci/renciści i uczący się po 6,3%. Charakterystyczny jest też wśród respondentów niski udział rolników (15,7%). Najwyższy jest on w gminach, w których centrami są wsie (Goszczanów, Brąszewice, Klonowa) i wynosi 20–27%, a najniższy w Warcie, Wróblewie i Błazkach (5–12%). Ankietowani z trzech bardziej peryferyjnie położonych gmin: Goszczanowa, Brąszewic i Klonowej mają wśród zatrudnionych niższe udziały w sektorach: prywatnym, państwowym i spółdzielczym oraz wśród młodzieży uczącej się, natomiast wyższe wśród bezrobotnych w stosunku do trzech pozostałych gmin. Niezależnie od sygnalizowanego zróżnicowania międzygminnego w strukturze zatrudnienia respondentów, należy podkreślić, że i ta struktura w ponad przeciętnym stopniu warunkuje postawy proreformatorskie, a zatem obraz opinii na temat planowanych zmian podziału administracyjnego rysuje się bardziej optymistycznie, niżby można było się tego spodziewać w rzeczywistości przy uwzględnieniu opinii wszystkich mieszkańców badanych gmin. Wydaje się jednak, że sygnalizowane odchylenia od przeciętnej dla terenów wiejskich w zakresie struktury wykształcenia i zatrudnienia respondentów, które w sumie nie są zbyt wielkie, nie są w stanie w zasadniczy sposób zniekształcić struktury i kierunków preferencji i ciężarów przestrzennych mieszkańców badanych gmin.

**WYNIKI BADAŃ OPINII CZŁONKÓW LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI
NA TEMAT PODZIAŁU ADMINISTRACYJNEGO KRAJU
I PRZYNALEŻNOŚCI ICH GMIN
DO POTENCJALNYCH WOJEWÓDZTW I POWIATÓW**

Zdecydowana większość respondentów (59,2%) jest zdania, że zmiany obecnego podziału administracyjnego kraju są niepotrzebne, a dalsze 13,5% ankietowanych nie ma w tym względzie zdecydowanych poglądów (tab. 1). Zaledwie 27,3% badanych uważa, że zmiana aktualnego podziału administracyjnego Polski jest potrzebna. W tym zakresie zaznacza się wyraźnie zróżnicowanie opinii pomiędzy lokalnymi establishmentem a pozostałymi mieszkańcami. Respondenci należący do lokalnego establishmentu aż w 70% uważają, że zmiany aktualnego podziału terytorialnego kraju są niepotrzebne, zaledwie 10% nie ma w tym względzie jasnego poglądu, a tylko 20% lokalnego establishmentu uważa, że zmiana obecnego podziału administracyjnego Polski jest potrzebna. Natomiast opinia pozostałych mieszkańców

badanych miast i gmin co do celowości wprowadzenia nowego podziału administracyjnego jest bardziej stonowana, aniżeli lokalnego establishmentu. Jednak nadal 58% badanych uważa zmiany podziału terytorialnego kraju za niepotrzebne, a 13,9% nie ma w tym względzie zdania. Załedwie 28,1% ankietowanych uważa zmianę obecnego podziału administracyjnego za potrzebną.

Przedstawione opinie respondentów na temat zmian podziału administracyjnego kraju są wyraźnie powiązane z ich wiekiem i wykształceniem, a poprzez nie również z ich zawodem. Wyrażna jest tutaj ogólna tendencja, że im ankietowany starszy i gorzej wykształcony, tym w swoich opiniach na temat ewentualnej zmiany podziału administracyjnego jest bardziej konserwatywny, wyraża ogólnie opinię, iż zmiany te są niepotrzebne. I odwrotnie, młodzi respondenci, najczęściej ze średnim wykształceniem, częściej widzą konieczność zmian bądź też wypowiadają się mniej zdecydowanie (blisko 1/4 najmłodszych respondentów nie ma zdania na temat zmiany podziału administracyjnego) aniżeli starsi.

Największa liczba ankietowanych opowiada się za dwustopniowym podziałem administracyjnym kraju (tab. 1). Tacy respondenci stanowili 59,7%, dalsze 13,3% w tej kwestii nie miała zdania. Natomiast zwolennicy trójsczeblowego podziału terytorialnego, włączającego powiat, stanowili załedwie 27% badanych. W tym zakresie wystąpiła duża rozbieżność opinii pomiędzy lokalnym establishmentem a pozostałymi mieszkańcami. Lokalny establishment w wyższym stopniu preferuje dwuszczeblowy podział administracyjny kraju, opowiada się za nim 78,3% ankietowanych, aniżeli pozostali mieszkańcy, za którym opowiedziało się 57,4% tych respondentów. Wśród lokalnego establishmentu było załedwie 11,7% zwolenników trójsczeblowego podziału administracyjnego kraju, gdy tymczasem wśród pozostałych mieszkańców 28,7%. Stosunkowo niedużo respondentów, tak wśród establishmentu jak i pozostałych mieszkańców, nie miało w tym zakresie zdania, w granicach 10–13,7%.

Poszukując wyjaśnienia zaprezentowanego rozkładu opinii w zakresie formy podziału administracyjnego kraju, wydaje się, że należy odwołać się do struktury wieku, wykształcenia i miejsca pracy respondentów, poziomu „zurbanizowania zawodowego” gmin oraz lokalnych tradycji i związanego z tym zadowolenia lub nie z obecnym podziałem terytorialnym Polski. Otóż im starsi respondenci i gorzej wykształceni, tym więcej wśród nich zwolenników dwuszczeblowego podziału administracyjnego kraju. Za trójsczeblowym podziałem opowiadają się w największym procencie (30,5–32,6%) najmłodszy badani (do 25 roku życia) oraz ci, którzy aktywnie i świadomie przeżyli okres „Solidarności” i dziś są w wieku 45–65 lat.

Respondenci, którzy uważali zmianę obecnego podziału administracyjnego kraju za niepotrzebną, na ogół nie chcieli się wypowiadać o przynależności

Tabela 1

Opinie respondentów co do celowości i formy przyszłych zmian podziału administracyjnego kraju (w %)

Gminy	Zmiana obecnego podziału administracyjnego kraju				Forma podziału administracyjnego kraju			
	potrzebna	niepotrzebna	nie wiem	ogółem	dwu- szczeblowy	trój- szczeblowy	nie wiem	ogółem
Goszczanów	22,0	58,0	20,0	100,0	51,0	27,0	22,0	100,0
Warta	44,0	45,0	11,0	100,0	48,0	45,0	7,0	100,0
Błaszki	26,0	60,0	14,0	100,0	57,0	27,0	16,0	100,0
Wróblew	26,0	58,0	16,0	100,0	57,0	18,0	22,0	100,0
Brąszewice	24,0	70,0	6,0	100,0	57,0	25,0	6,0	100,0
Klonowa	25,0	64,0	11,0	100,0	76,0	20,0	4,0	100,0
Ogółem	27,3	59,2	13,5	100,0	59,7	27,0	13,3	100,0

Źródło: Zestawiono na podstawie badań ankietowych.

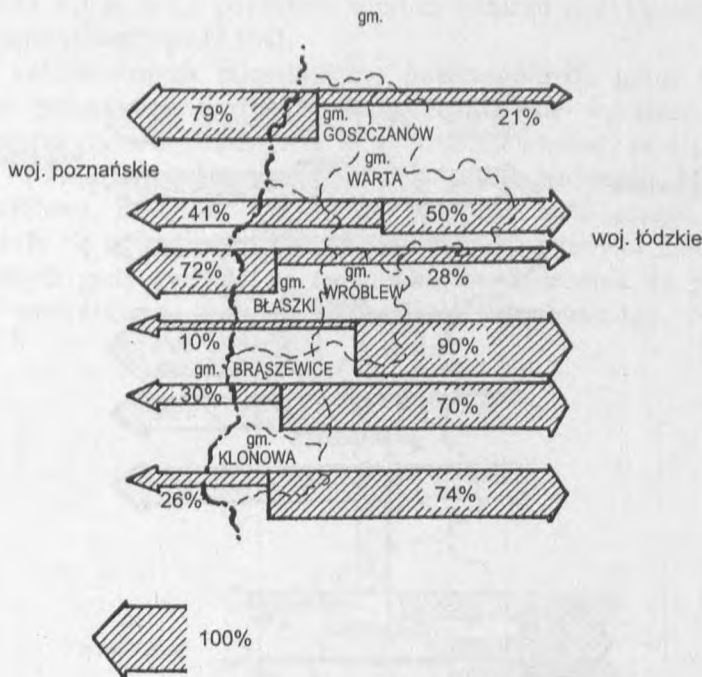
ich gmin do przyszłych województw. Jednak zdecydowanie proszeni przez ankieterów o wyrażenie w tej sprawie swojej opinii, najczęściej wskazywali oni preferowane województwo na zasadzie mniejszego zła, jeśli zmiana podziału administracyjnego nastąpi niezależnie od ich woli.

Pierwszy z wariantów podziału administracyjnego Polski przyjmuje powstanie 12 województw. W tym układzie mieszkańcy badanych gmin mogli zadeklarować przynależność do przyszłego województwa łódzkiego lub poznańskiego. Ogólnie biorąc, ankietowani w większości opowiedzieli się za przynależnością do województwa łódzkiego (56,3%). Jednak znaczna część respondentów wybrała poznańskie (42,2%). Wystąpiły tutaj duże różnice pomiędzy opinią lokalnego establishmentu a pozostałymi mieszkańcami. Otóż lokalny establishment optuje w 70% za województwem łódzkim, przy 3,3% nie mających zdania w tym względzie, natomiast za przynależnością do poznańskiego tylko 26,7%. Inaczej ten problem wygląda w opinii pozostałych mieszkańców. Za przynależnością do województwa łódzkiego opowiada się 54,7% badanych, a za przynależnością do poznańskiego 44%. Udział niezdecydowanych wyniósł tylko 1,3% i był nieistotny.

Pomiędzy respondentami pochodzącymi z badanych gmin występują w tym zakresie również znaczne zróżnicowania opinii (rys. 1). Otóż ankietowani z Goszczanowa (79%) i Błaszek (72%) wyraźnie skłaniają się do przyszłego województwa poznańskiego. W przypadku Warty rozkład opinii na ten temat przynależności do jednego z dwóch przyszłych województw jest niemal identyczny, z niewielką jednak przewagą łódzkiego. Natomiast respondenci zamieszkujący we Wróblewie (90,1%), Brąszewicach (70%) i Klonowej (74%) wyraźnie opowiadają się za przynależnością do województwa łódzkiego (rys. 1).

Opinia badanych co do przynależności ich gmin do jednego z województw w przyszłym podziale administracyjnym kraju w wariantcie 17 województw praktycznie w niczym się nie różni od odpowiedzi dotyczących wariantu podziału na 12 województw. Można domniemywać, że wariant podziału na 12 czy 17 województw jest postrzegany w badanych gminach identycznie i w zasadzie nie był on przez respondentów rozróżniany.

Inny rozkład preferencji wśród ankietowanych mieszkańców sześciu badanych gmin co do przynależności do województw w przyszłym podziale wystąpił w przypadku wariantu przewidującego podział administracyjny Polski na 25 województw. W tym przypadku respondenci mogli wybierać pomiędzy województwami łódzkim i kaliskim. W 50,7% wybrali województwo łódzkie, natomiast kaliskie w 47,8%, a więc w przekroju całego badanego regionu w zasadzie opinie rozłożone były niemal równo. Można jednak zaobserwować wyraźne różnice w opiniach lokalnego establishmentu i pozostałych mieszkańców. Otóż lokalny establishment wyraźnie opowiada się za przynależnością do województwa kaliskiego (53,3%), tylko 43,3% optuje za

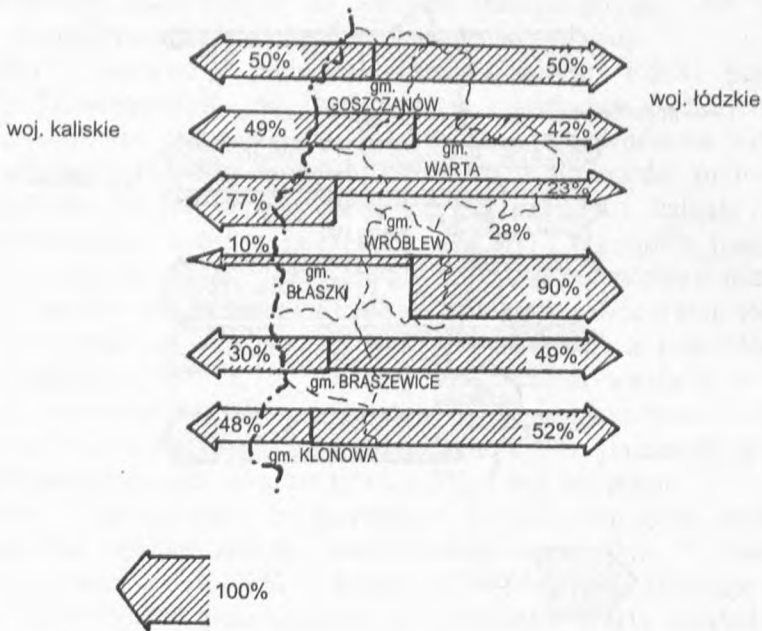

Rys. 1. Preferowana przynależność respondentów do przyszłych województw w wariancie podziału terytorialnego Polski na 12 województw

przynależnością do łódzkiego. Tymczasem pozostali mieszkańcy preferują raczej przynależność do województwa łódzkiego (51,5%) aniżeli do kaliskiego (47,2%).

Zróznicowanie opinii respondentów pochodzących z poszczególnych gmin jest znaczące, można wskazać tu na trzy grupy opinii (rys. 2). Jedynie lokalny establishment i mieszkańcy gminy Wróblew (ok. 90%) zdecydowanie optują za województwem łódzkim. Natomiast za przynależnością do województwa kaliskiego w mniejszym lub większym stopniu skłaniają się respondenci z pozostałych gmin. W sposób zdecydowany za przynależnością do przyszłego województwa kaliskiego opowiada się niemal w jednakowym stopniu lokalny establishment, jak i pozostali mieszkańcy gminy Błaszki. W przypadku pozostałych gmin ankietowani mieszkańcy i lokalny establishment optuje niemal w równym stopniu za przynależnością do województwa łódzkiego jak i kaliskiego, jednak z niewielką preferencją łódzkiego.

W tym przypadku można obserwować, jak w świadomości lokalnego establishmentu i pozostałych mieszkańców konkuruje postrzeganie „bliskiego i swojskiego”, ale małego Kalisza z „wielką i chyba bardziej odległą

Rys. 2. Preferowana przynależność respondentów do przyszłych województw w warunkach podziału terytorialnego Polski na 25 województw

cywilizacyjnie” Łodzią. Można stwierdzić, że w miarę „drobniejszego” podziału administracyjnego kraju na województwa, lokalne społeczności mocniej popierają i akceptują takie miasta jak Kalisz na ośrodki wojewódzkie.

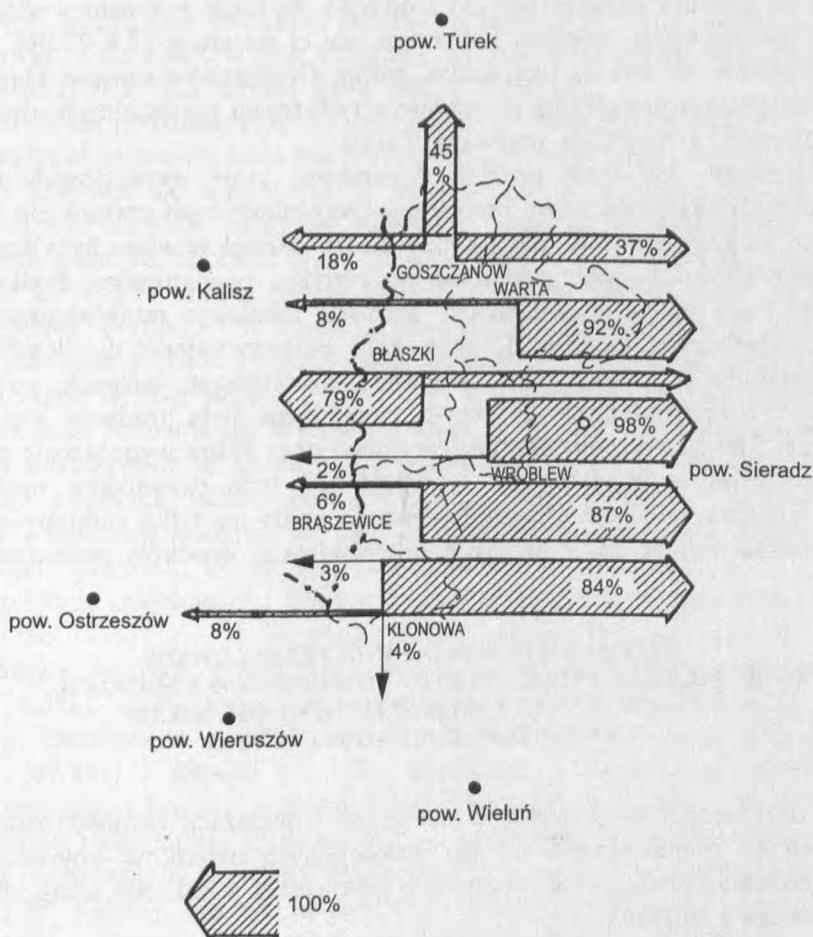
Jak już zaznaczono, większość respondentów była przeciwna zmianom podziału administracyjnego kraju, a zwłaszcza wprowadzeniu podziału trójsczeblowego, tj. powiatów. Na zdecydowaną prośbę ankietowanych wskazywano jednak ośrodki, w których mogą powstać powiaty i do których – na zasadzie mniejszego zła – powinny przynależać ich gminy.

Traktując respondentów ze wszystkich sześciu badanych gmin łącznie, okazuje się, że za przynależnością do powiatu sieradzkiego opowiada się ponad 2/3 ogółu ankietowanych osób (68,8%). Przyszły powiat kaliski zgromadził ok. 20% respondentów, a turecki ok. 8%. Pozostałe powiaty: wieruszowski, wieluński, ostrzeszowski wskazywane przez badanych zgromadziły odpowiednio 0,2, 1,0 i 2,2% wskazań. Bardziej zdecydowany w swoich preferencjach odnośnie do ośrodków powiatowych był lokalny establishment, który uwzględnił w swoich opiniach tylko trzy możliwości: w 74,6% wskazał na powiat sieradzki, w 18,6% kaliski i w 6,8% turecki. Pozostali mieszkańcy uwzględnili w swoich opiniach również możliwość

przynależności ich gmin do powiatów: wieruszowskiego (0,2%), wieluńskiego (1,1%) i ostrzeszowskiego (2,5%).

Opinie ankietowanych mieszkańców poszczególnych gmin na temat ewentualnej przynależności do powiatów różniły się wyraźnie od tego łącznego wzorca (rys. 3). Praktycznie biorąc można uważać, że z powiatem sieradzkim są związane tylko cztery gminy, z sześciu badanych. Mieszkańcy Warty, Wróblewa, Brąszewic i Klonowej w ponad 80% pragną, aby ich gminy znalazły się w przyszłym powiecie sieradzkim. Niewielu mieszkańców z wymienionych gmin uwzględniło ewentualną przynależność do powiatów: kaliskiego, wieluńskiego, ostrzeszowskiego i wieruszowskiego. Natomiast

Rys. 3. Preferowana przynależność respondentów do przyszłych powiatów w wariantcie trójśczeblowego podziału terytorialnego Polski

lokalny establishment z tych czterech gmin w 90–100% był zdecydowany, aby ich gminy weszły w obręb przyszłego powiatu sieradzkiego. W przypadku mieszkańców i lokalnego establishmentu z Błaszek obserwowano również zdecydowane postawy, w 77,8–90,0% wykazano chęć wejścia w skład powiatu kaliskiego. W tym względzie preferencje mieszkańców gminy Błaszki na rzecz powiatu kaliskiego są wyraźne i nie budzą żadnych wątpliwości. Nieco bardziej skomplikowana jest sytuacja w przypadku gminy Goszczanów. Wypowiedzi respondentów, w tym lokalnego establishmentu, w 40–45% optują za powiatem tureckim. Jednak na terenie Goszczanowa niemal równorzędna wielkościowo grupa ankietowanych, łącznie z lokalnym establishmentem wypowiada się za przynależnością ich gminy do powiatu sieradzkiego (36,7–40,0%). Są także zwolennicy włączenia gminy do przyszłego powiatu kaliskiego, ale ci stanowią 17,8–20,0% ogółu respondentów. W świetle tych badań gmina Goszczanów stanowi klasyczny przykład obszaru przenikania się wpływów tych trzech potencjalnych ośrodków powiatowych, z niewielką przewagą Turku.

Interesujący jest tutaj problem czynników, które spowodowały u ankietowanych określone wyżej preferencje. Najważniejszym czynnikiem wskazującym na przynależność danej gminy do wybranego powiatu było dogodne położenie komunikacyjne potencjalnego ośrodka powiatowego. Podkreśliło go blisko 1/3 ogółu respondentów, zarówno lokalnego establishmentu jak i pozostałych mieszkańców. Drugim było przyzwyczajenie do istniejących już kontaktów z potencjalnym ośrodkiem powiatowym, wskazało go nieco ponad 1/4 respondentów. Istotnym czynnikiem była tradycja wcześniej pełnionej funkcji podziału administracyjnego oraz dobre wyposażenie potencjalnego ośrodka powiatowego w usługi. Za tymi czynnikami optowało blisko 1/5 respondentów. Pozostałe czynniki miały już tylko znikomy wpływ na wskazania przez ankietowanych potencjalnych ośrodków powiatowych.

**RZECZYWISTE POWIĄZANIA MIESZKAŃCÓW
W ZAKRESIE USŁUG, OBROTU TOWAROWEGO I MIGRACJI
Z AKTUALNYMI I POTENCJALNYMI OŚRODKAMI
WOJEWÓDZKIMI I POWIATOWYMI**

W celu weryfikacji subiektywnych opinii i deklaracji ludności badanych gmin co do przynależności ich do potencjalnych ośrodków wojewódzkich i powiatowych zbadano ich rzeczywiste powiązania w zakresie usług, obrotu towarowego i migracji.

Usługi o wysokim stopniu specjalizacji, jakie są świadczone mieszkańcom badanych gmin przez lekarzy specjalistów, prawną-sądowe, kulturalne itp. w Sieradzu, są dominujące, bowiem respondenci tam zaspokajają potrzeby

kulturalne w 54,7%, a prawno-sądowe 95,7%. W tym zakresie istotną rolę odgrywa Łódź, w której realizuje swoje potrzeby od 1,2% (sprawy prawno-sądowe) do 22,4% (usługi rozrywkowo-kulturalne) respondentów. W świadczeniu specjalistycznych usług rola Kalisza i Poznania jest niewielka, łącznie realizuje w nich swoje potrzeby poniżej 10% ankietowanych. Również ośrodki lokalne świadczące wyspecjalizowane usługi (2,5–8,6%) nie są żadnym konkurentem dla Sieradza. Zróżnicowanie pomiędzy mieszkańcami badanych gmin (według miejsca ich zamieszkania) w zakresie korzystania z wymienionych usług w Sieradzu i konkurujących ośrodkach, a zwłaszcza w Kaliszu, jest niewielkie. Jedynie badani z Błaszek wyraźniej ciążą w kierunku Kalisza. Dla respondentów z pozostałych gmin Sieradz jest centrum, w którym zaspokajają oni swoje potrzeby z zakresu leczenia, prawa, kultury i rozrywki. Rola Łodzi w tym względzie jest niewspółmiernie ważniejsza dla ankietowanych z tych sześciu gmin aniżeli Poznania.

Ośrodkiem podstawowym dla dokonywania ważniejszych zakupów przez mieszkańców badanych gmin jest Sieradz (56,3% respondentów). Na drugiej pozycji znajduje się Kalisz, ale z wielokrotnie mniejszym udziałem ankietowanych (15,9%). Istotnym ośrodkiem handlowym dla mieszkańców badanych gmin jest też Łódź (9,6% respondentów). W tych trzech ośrodkach łącznie aż 81,8% mieszkańców badanych gmin deklarowało realizację ważniejszych zakupów. W obsłudze handlowej mieszkańców istotną rolę pełnią mniejsze ośrodki lokalne, takie jak własne miejscowości czy miasta rzędu: Turek (4,3%), Wieluń (1,3%) i in. Natomiast w wielkich ośrodkach wojewódzkich Poznania czy Wrocławia, które są bardziej oddalone, ważniejsze zakupy dokonywane są sporadycznie (udział poniżej 1%). Pomiedzy mieszkańcami występują jednak pewne różnice. Respondenci z Goszczanowa w 22,4% dokonują ważniejszych zakupów w Turku i w 17% w pozostałych ośrodkach lokalnych, ale na Sieradz przypada 39,5%, Kalisz 13,1% i Łódź 8%. Podobnie ankietowani z Błaszek częściej dokonują ważniejszych zakupów w Kaliszu (42%) niż w Sieradzu (35%), ale różnica nie jest tu duża. Mieszkańcy czterech pozostałych gmin w ponad połowie przypadków (60,7–76,3%) ważniejsze zakupy realizują w Sieradzu. Z Łodzią jako centrum handlowym najsilniejsze związki mają gminy miejsko-wiejskie: Warta (17,8%) i Błaszki (11,1%), natomiast z okolicznymi środkami lokalnymi gminy typowo wiejskie: Goszczanów (39,4%), Klonowa (21%).

Bardziej rozproszone przestrzennie są kontakty mieszkańców badanych gmin z potencjalnymi centrami województw i powiatów w zakresie edukacji własnej lub rodziny. Ogólnie respondenci wskazali, że w 38,3% przypadków korzystali z edukacji w szkołach Sieradza, w 17,5% – w Łodzi, 7,8% – w Kaliszu, natomiast w Poznaniu tylko 2,7%. Również ważną rolę w zakresie szkolnictwa odgrywały ośrodki lokalne, które obsługiwały 1/3 zainteresowanych respondentów. Zróżnicowanie międzygminne jest podobne

jak w przypadku dokonywania ważniejszych zakupów. W kwestii edukacji Błaszki bardziej skłaniają się do Kalisza (26,4%) aniżeli Sieradza (20,9%), ale za to wielokrotnie silniej do Łodzi (25,7%) niż Poznania (4,3%). Natomiast mieszkańcy Goszczanowa mają w większym stopniu rozproszone powiązania edukacyjne, które rozkładają się pomiędzy Sieradz, Łódź, Turek, Kalisz i pozostałe ośrodki lokalne, jednak z zaznaczającą się przewagą Sieradza (25,5%). W przypadku respondentów z pozostałych gmin przewaga Sieradza jako centralnego ośrodka edukacji jest bezsporna. W edukacji mieszkańców badanych gmin znacznie większa jest też rola Łodzi aniżeli Poznania. Respondenci z Warty w 27,7% wskazywali w tym zakresie na kontakty z Łodzią, a z Poznaniem tylko w 11,8%, podobnie było z mieszkańcami Błazek (odpowiednio 25,7 i 4,3%) i Wróblewa (33,3 i 0%).

Przedstawione ciążenia w dziedzinie edukacji uzyskane w wyniku badań ankietowych zweryfikowano dodatkowo poprzez kwerendę we wszystkich typach szkół znajdujących się na terenie badanych gmin, spisując liczbę uczniów/absolwentów i miejscowości docelowe ich dojazdów/wyjazdów do szkół specjalistycznych stopnia ponadpodstawowego oraz na studia. W 1996 r. na 478 absolwentów szkół podstawowych i uczniów szkół średnich aż 65,1% dojeżdżało do szkół w Sieradzu, do Kalisza już tylko 4,3%, Wielunia 3,8%, Turku 22,7% i Zduńskiej Woli 0,8%. Najwięcej osób z badanego obszaru wyjechało na studia wyższe do Łodzi (7,4%), Poznania (3,8%), Wrocławia (1,8%). Z sześciu przebadanych gmin tylko z gminy Goszczanów więcej osób dojeżdżało do Kalisza (13) i Turku (13) aniżeli do Sieradza (7). Z Wróblewa do szkół w Sieradzu dojeżdżało 87,5% uczniów, a z Warty 73,7%. Z gminy Błaszki 28,0% młodzieży dojeżdża do szkół w Sieradzu, 30% do szkół wyższych w Łodzi, a po 14% uczniów i studentów do Kalisza i Poznania. Podobny rozkład wyjazdów do szkół obserwowano w Klonowej, gdzie 55% uczniów dojeżdżało do Sieradza i 38% do Wielunia. Wyniki przeprowadzonej kwerendy potwierdzają dominującą pozycję Sieradza (65,1%) jako centrum kształcenia ponadpodstawowego oraz stosunkowo wysoką rangę szkolnictwa lokalnego (12,9%), głównie szkoły ponadpodstawowe o profilu rolniczym. Podkreślają również w tym zakresie blisko dwukrotną przewagę Łodzi (7,5%) nad Kaliszem (4,2%) i Poznaniem (3,8%). W układzie lokalnym występuje też duże rozproszenie dojazdów młodzieży do szkół ponadpodstawowych z Goszczanowa i Błazek, co znajduje wyraz w badaniach ankietowych. A zatem przeprowadzona w tym zakresie kwerenda potwierdza otrzymane wyniki w badaniu ankietowym.

W zakresie obsługi w proste formy usług, dojazdów do pracy, sprzedaży produktów i wyjazdów na targi, zaopatrzenia w środki produkcji i obsługi technicznej dużą rolę odgrywają ośrodki lokalne, na które przypada od

39,6% (zaopatrzenie w środki produkcji) do 78,1% (dojazdu do pracy). Rola Sieradza jako ośrodka obsługi jest tu mniejsza, od 20,3% (dojazdu do pracy) do 47,1% (w proste usługi). Tym niemniej Sieradz w stosunku do Kalisza i pozostałych, traktowanych pojedynczo, ośrodków lokalnych ma pozycję dominującą. Jedyne dla mieszkańców Błaszek zaznacza się w zakresie wymienionych form obsługi współdominująca z Sieradzem pozycja Kalisza. Natomiast dla respondentów z Goszczanowa pozycja Turku w porównaniu z Sieradzem jest już wyraźnie słabsza. Dla mieszkańców pozostałych czterech gmin Sieradz jest już bezspornym centrum usługowym w szerokim tego słowa znaczeniu.

Interesująco wyglądają preferencje osób w zakresie migracji stałych, przyjeżdżających i wyjeżdżających w okresie 1993–1995 z terenu badanych gmin. Dane te uzyskano w wyniku kwerendy przeprowadzonej w urzędach gmin (z wyjątkiem gminy Brąszewice). Otóż w przypadku migracji stałych decydującą rolę odgrywają ośrodki lokalne (54,8%): małe miasta i wsie, co dla terenów rolniczych jest pewną prawidłowością. Migracje mają tu najczęściej charakter rodzinny (zawieranie małżeństw itp.). Pewną rolę odgrywają też migracje dalsze, ale ich wielkość jest już mniejsza aniżeli do ośrodków lokalnych. Drugim ważnym centrum migracji stałych dla mieszkańców badanych gmin jest Sieradz (22,4%), Łódź (10,6%) i Kalisz (9,5%). Wśród tych ośrodków pozycja Sieradza jest dominująca. Analizując kierunki migracji stałych w przekroju poszczególnych gmin, widoczne jest duże rozproszenie terytorialne migracji pochodzących z gminy Goszczanów i Błazki oraz większa rola Kalisza aniżeli Sieradza w wymianie migracyjnej dla Błaszek. Jednak w przypadku mieszkańców obu tych gmin rola Sieradza i Łodzi jako pojedynczych centrów migracji stałych jest decydująca.

Traktując łącznie aktualne powiązania w zakresie wymienionych działalności społeczno-gospodarczych mieszkańców badanych gmin z ośrodkami centralnymi, należy stwierdzić, że najważniejszym dla ludności badanych gmin jest Sieradz, na który przypada 46,9% ogółu powiązań (tab. 2). Drugą pozycję zajmują ośrodki lokalne (34,4%), kolejne zaś miejsca ośrodki centralne w Łodzi (8,5%) i Kaliszu (7,0%). Dopiero na dalszych miejscach znajdują się: Poznań (1,2%), Turek (1,5%) i Wieluń (0,5%). Siła ciężenia ludności gmin do poszczególnych ośrodków centralnych jest zróżnicowana. W przypadku mieszkańców gminy Brąszewice i Klonowa najsilniejsze powiązania występują z Sieradzem (odpowiednio 55,6 i 55,4%) i ośrodkami lokalnymi (37,1 i 40,2%). Z pozostałymi miastami związki są już bardzo słabe; z Kaliszem na poziomie 3,9 i 0,7%, Łodzią 3,4 i 2,7%. Podobny charakter powiązań społeczno-gospodarczych mają mieszkańcy gmin Wróblew i Warta. Dominujące są tutaj powiązania z Sieradzem (odpowiednio 66 i 50,8%) i ośrodkami lokalnymi (22,2 i 28,4%), ale z dużo większym udziałem aniżeli miało to miejsce w przypadku Brąszewic i Klonowej, Łodzi

Tabela 2

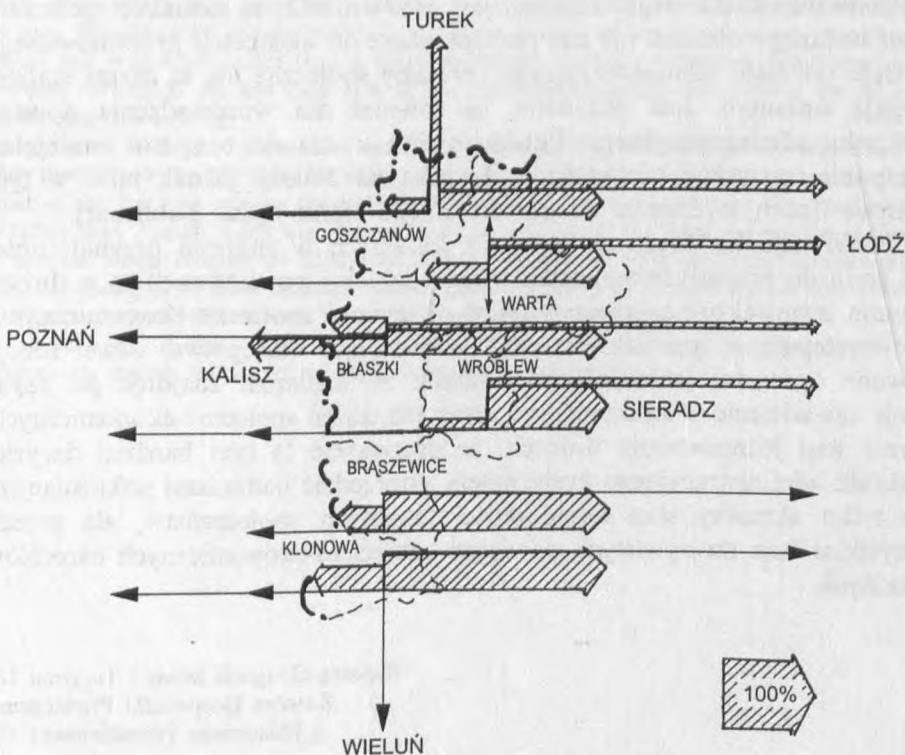
Powiązania mieszkańców badanych gmin z aktualnymi i potencjalnymi ośrodkami wojewódzkimi i powiatowymi w zakresie usług, obrotu towarowego, edukacji i migracji

Gminy	Aktualne i potencjalne ośrodki wojewódzkie i powiatowe							
	Sieradz	Kalisz	Łódź	Poznań	Turek	Wieluń	pozostałe	ogółem
Goszczanów	37,8	5,4	14,9	2,6	11,0	–	28,3	100,0
Warta	50,8	2,9	14,0	3,2	0,5	0,2	28,4	100,0
Błaszki	33,0	20,4	12,3	2,1	–	–	32,2	100,0
Wróblew	66,0	1,4	9,8	0,6	–	–	22,2	100,0
Brąszewice	55,6	3,9	3,4	–	–	–	37,1	100,0
Klonowa	55,4	0,7	2,7	0,1	–	0,9	40,2	100,0
Ogółem	46,9	7,0	8,5	1,2	1,5	0,5	34,4	100,0

Źródło: Zestawiono na podstawie badań ankietowych i kwerendy przeprowadzonej w szkołach i gminnych urzędach ewidencji ludności.

(9,8 i 14%). Natomiast dla mieszkańców gmin Błaszki (33% usług) i Goszczanów (37,8%) ośrodek obsługowy w Sieradzu ma relatywnie mniejsze znaczenie. W obu gminach prawie równorzędny udział mają ośrodki lokalne (odpowiednio 32,2 i 28,3%). Wysoką pozycję w obsłudze mieszkańców zajmuje Łódź, na którą przypada odpowiednio 12,3 i 14,9% całości obsługi ludności obu gmin, przy niskim udziale Poznania (2,1 i 2,6%). Dla mieszkańców gminy Goszczanów w zakresie zaopatrzenia w usługi istotne znaczenie ma Turek (11%), natomiast dla Błazek ośrodek centralny w Kaliszu (20,4%). Tak więc obie gminy swoje potrzeby zaspokajają w znacznym stopniu w wielu ośrodkach centralnych (rys. 4).

Dla mieszkańców wszystkich badanych gmin Sieradz w zakresie ich obsługi rzeczywistej jest podstawowym centrum, nawet w przypadku mieszkańców pochodzących z Błazek i Goszczanowa ma on podstawowe znaczenie w ich obsłudze. Drugą pozycję (poza łącznie potraktowanymi ośrodkami lokalnymi) zajmuje Łódź. Wyrzedza ona dość wyraźnie Kalisz.

Rys. 4. Powiązania mieszkańców badanych gmin z potencjalnymi ośrodkami wojewódzkimi i powiatowymi w zakresie usług, obrotu towarowego, edukacji i migracji (w %)

Jedynym tutaj wyjątkiem są mieszkańcy Błaszek, dla których Kalisz jest ważniejszym centrum usługowym aniżeli Łódź. Dopiero trzecią pozycję zajmuje Kalisz jako centrum usługowe mieszkańców badanych gmin. Turek ma pewne znaczenie dla obsługi mieszkańców Goszczanowa, dla których jest trzecim z kolei ośrodkiem usługowym. Natomiast Poznań ma już niewielkie znaczenie dla mieszkańców badanych gmin i znacznie wyprzedzają go nawet pojedyncze ośrodki lokalne.

WNIOSKI

Przedstawione wyniki badań jednoznacznie wskazują na występowanie daleko idących rozbieżności w sprawie przyszłego podziału administracyjnego kraju pomiędzy liberalnymi elitami politycznymi a lokalną opinią publiczną. Otóż badane społeczności lokalne są w większości (blisko w 2/3) przeciwne zmianom aktualnego podziału terytorialnego kraju oraz wprowadzeniu podziału trójszczeblowego. Zasadny jest więc wniosek, że aktualnie społeczeństwo badanego obszaru nie jest przygotowane do akceptacji proponowanego modelu podziału administracyjnego. Poglądy społeczne nie są czymś stałym, ulegają zmianom. Jest oczywiste, że również dla wprowadzenia nowego podziału administracyjnego Polski można z czasem, poprzez umiejętną kampanię, pozyskać większość społeczeństwa. Należy jednak mieć w tym zakresie dobre rozeznanie co do aktualnego stanu opinii publicznej.

Preferencje badanych społeczności lokalnych w zakresie przynależności ich gmin do przysłych jednostek wojewódzkich i powiatowych są w dużym stopniu uwarunkowane rzeczywistymi ciężarami społeczno-ekonomicznymi. Nie występują w tym zakresie zbyt daleko idące odstępstwa, nawet zdecydowane optowanie mieszkańców Błaszek za Kaliszem znajduje po części swoje uzasadnienie w strukturze rzeczywistych ciężarów społeczno-ekonomicznych. Płyne stąd jednoznaczny wniosek, że propozycje (a tym bardziej decyzje) podziału administracyjnego kraju należy poprzedzić badaniami pokazującymi nie tylko aktualny stan świadomości lokalnych społeczeństw, ale przede wszystkim stan rzeczywistych powiązań społeczno-ekonomicznych ośrodków lokalnych.

Katedra Geografii Miast i Turystyki UŁ
Katedra Gospodarki Przestrzennej
i Planowania Przestrzennego UŁ

Andrzej Matczak, Anna Małgorzata Niżnik

**THE FUTURE ORGANISATION OF THE BOUNDARIES
OF THE ŁÓDŹ VOIVODSHIP
(THE RESULTS OF RESEARCH IN SIX GMINA IN THE SIERADZ REGION)
(Summary)**

This research presents the results of a questionnaire survey carried out in June 1996 concerning the perception of the local population regarding future changes in administrative boundaries in the western part of the Sieradz voivodship (county). The commune involved were: Goszczanów, Warta, Błaszki, Wróblew, Brąszewice and Klonowa. In addition, supporting information regarding the population's use of services, education, shopping facilities, medical services, recreation and cultural facilities, together with employment and local migration patterns, were obtained from official sources. The survey interviewed 600 people in total in the six commune. In each of the latter the sample included 10 people from the local establishment, and 90 representing the remainder of the population.

Findings relating to the perceived need for boundary change were similar for both establishment and other groups, the elderly seeing little need for change and the young and educated preferring a new situation. Unskilled non-establishment interviewees preferred the status quo. Equally, both groups preferred a two-tier system of local government involving commune and voivodship rather than a three-tier system involving commune, administrative district and voivodship. No less than 78% of the establishment group and 60% of the other group selected this strategy.

Interviewees were asked their views concerning the size of Polish local government areas: whether there should be 12, 17 or 25 units, compared with the 49 voivodships at present. In the case of the first two options the majority preferred to be associated with the county of Łódź rather than Poznań. Łódź was also preferred in the case of the third option, the choice lying between Łódź, selected by 51%, and Kalisz, selected by 49% of those interviewed. Factors influencing preferences included ease of communication, established service and other links with centres and regions, and former local government boundaries.

In conclusion, it seems clear that people's preferences regarding local government boundaries are heavily influenced by socio-economic considerations.